

Arnoldas Riekumas

Pramoginių šokių istorija ir legendos apie šokius

Metodinė priemonė

(papildytas, peržiūrėtas leidimas, skirtas abiturientams,
laikantiems Menų brandos šokio egzaminą)

Vilnius

2021

Mieli abiturientai,

Klasikinių ir Lotynų Amerikos pramoginių šokių istorijos skyriuje apibendrinta lėtojo valsų, tango, Vienos valsų, fokstroto, sambos, čia-čia-čia, rumbos, džiaivo, salsos šokių istorijos. Vienoje vietoje surinkta medžiaga padės pasirengti laikyti Menų brandos šokio egzaminą ir rašant kūrybinio darbo aprašą, taip pat bus naudinga įvairiems šokio projektams, pristatymams ir pan. Straipsniai apie šokio legendas padės suprasti tautosakas ir šokio ryšį.

Autorius

Turinys

Lėtasis valsas	3
Tango	4
Vienos valsas	6
Fokstrotas	8
Samba	10
Čia-čia-čia	12
Rumba	14
Džiaivas	15
Legendos apie šokius: raganų šokiai	17
Legendos apie šokius: Dance Macabre	19
Salsa	21
Naudota literatūra ir nuorodos internete	22

Lėtasis valsas

Valso, kuris atsirado iš Alpių kraštuose poromis šoktų piršlybų šokių ir šokių sukantis, pavadinimas kilo iš vokiško žodžio „waltzen“. Tai reiškia sukimąsi. Šis šokis taip buvo pavadintas tik XVII šimtmečio pabaigoje. Tačiau valso užuomazgų jau būta XII ar XIII a. Poriniai šokiai atsirado tik prieš 5000 metų, susipynus vyrų ir moterų rateliams. Jie išsirutuliojo iš šokių, kuriuose vyrai ir moterys eilėmis stovėjo vieni prieš kitus. Viduramžiais šokiai buvo skirstomi į sakralinius ir pasaulietinius, pastaruosius bažnyčia smerkė ir draudė. Nors krikščionybė ir smerkė „nuodėmingus, velniškus“ šokius (žr. „Dance macabre“), jie teikė žmonėms nemažai malonumo. Esant griežtam visuomeninių sluoksnių susiskirstymui, skyrėsi ir šokami šokiai.

Greta primityvių liaudies ir valstiečių šokių Europoje plito lėti, ramūs aristokratų šokiai. Renesanso epochoje (XV a.) humanizmo laikotarpiu atsirado miestiečių luomas. Jų papročiai ir kultūra susipynė su aristokratų papročiais. Liaudies šokių formos perėjo į aristokratų šokius ir atvirkščiai. Visuomenei vis labiau pasaulietiškJant buvo rengiamos puotos ir šokių šventės. Atsirado pirmieji šokių mokytojai, kūrėsi ir šokių namai, o 1661 m. buvo įkurta ir pirmoji šokių akademija.

Tad nenuostabu, kad tokiaime kontekste vystėsi vienas įspūdingiausių šokių – valsas. Lėtojo valso (kitur vadinamo - anglų valsu, o Didžiojoje Britanijoje paprastai - valsu) ištakų ieškoti reiktų Vienos valse ir Jungtinėse Amerikos Valstijose atsiradusiame amžiaus pradžioje *bostone* (pagal JAV Bostono miesto pavadinimą). Šis šokis buvo šokamas įstrižai šokio linijos, tris žingsnius atliekant per du taktus. Šokių istorikų manymu, bostonas pasirodė Anglijoje apie 1903 metus ir buvo šokamas iki maždaug 1914 metų (pagal kitus šaltinius - iki 1918 metų). Ilgą laiką lėtas valsas buvo klaidingai vadinamas bostonu. Filipas J.S.Ričardsonas knygoje „A History of English Ballroom Dancing“ nurodo, kad bostonas buvo šokamas vadinamuoju amerikietiškuoju stiliumi, kai šokėjai stovėjo vienas šalia kito, dešinysis klubas prie dešiniojo klubo. Partnerė stovėjo dešinėje šokėjo pusėje, abi jos kojos buvo šalia šokėjo kojų. Lėtasis valsas (angliškasis) kilęs iš Bostono: po Pirmojo pasaulinio karo lėtu bostono tempu jį šoko su bostono figūromis: atvirais ir uždalais pasikeitimais, apsisukimais ir lėtais pasikeitimais, vadinasi, paskutinė takto dalis buvo „nukandama“. Taip atsirado tikrasis pagrindinis valso žingsnis – uždaras pasikeitimas: takto gale kojos suglaudžiamos.

Manoma, kad lėtajam valsui atsirasti padėjo lėtas anglų būdas, taip pat jaunosios šokėjų kartos „šokių revoliucija“, propaguojanti šokimo būdą, panašų į natūralų judėjimą, vaikščiojimą. Franko ir Pegės Spenserių knygoje „Come dancing“ pažymėta, kad lėtojo valso pradžia buvo „diagonal waltz“, kurį

sukūrė anglų šokių mokytojas ir BBC šokių orkestro vadovas Viktoras Silvestras. Jis tapo pasaulio čempionas šokdamas valsą naujuoju stiliumi lėtu tempu. Šis šokimas buvo nepanašus į ankstesnį valsą sukimasi vietoje.

Lėto valsą istorija siejasi su naujo šokių stiliaus atsiradimu. Jis buvo pavadintas anglų stiliumi. Anglų šokių mokytojai, stebėdami gražų, natūralų šokėjų judesį, sukūrė naują teoriją ir šokių techniką, besiremiančią natūraliu kūno judesiu. 1921 metų spalio mėnesį įvyko anglų šokių mokytojų konferencija, kuri sudarė šokių ekspertų komitetą. Šis komitetas nutarė, kad, šokant progresyvius žingsnius, kelius reikia laikyti siaurai, o pėdas lygiagrečiai. Minėtoje konferencijoje buvo apibrėžtas valsas šokimas lėtu tempu: žingsnis, žingsnis, pristatyti (sujungti pėdas).

Po visaapimančio naujos šokių technikos ir pagrindinių taisyklių (priešingas kūno judesys, pasvyrimai, pakilimai ir nusileidimai) įvedimo lėtasis valsas greitai tapo populiarius ir buvo įtrauktas į šokių konkursų programą.

Tango

Tango, kaip ir daugelio Lotynų Amerikos šokių pradžios ištakų, reikėtų ieškoti XVI amžiuje. Šiame amžiuje kolonizuojama Pietų Amerika, prasideda vienas iš skaudžiausių šio žemyno istorijos puslapių - prekyba taip vadinamąja "gyvąja mėsa" - juodaodžiais vergais iš Afrikos, kurie į Pietų Ameriką atvyko su savo dainomis, šokiais, ritmais. Yra mokslininkų, teigiančių, kad tango ištakų galima rasti senovės Egipte. Ant lentelės iš vieno faraono kapavietės yra pavaizduotas šokis, labai primenantis tango gestus ir figūras. Taip pat minima ir kita teorija apie šokį *tambó*, panašų į dabartinį tango, kalbama ir XVIII a. kronikose bei kituose istoriniuose dokumentuose.

Argentinos rašytojas Erosas Nikola Siris, labiausiai tyrinėjęs tango istoriją, teigia, kad šio šokio pavadinimas kilo iš afrikiečių vergų šokio *tangano*. Jis atsirado ir plito iš Argentinos vietovės Rio de la Plata, kurioje gyveno daug juodaodžių vergų, perkeltų iš Kubos ir Haičio. Šis šokis buvo pavadintas *condombe*, buvo šokamas gatvėse, mušant būgnus. Šokdami šokėjai skanduodavo priedainį, prasidedantį žodžiais "cum-tan-go..." Panašios nuomonės apie šokio kilmę laikomasi ir E. Pikardo "Kubietiškažame žodyne", išleistame 1863 metais. Šiuo terminu apibūdinami "ką tik iš Afrikos atvežtų vergų šokiai pagal būgno ritmą".

Šio šokio būta populiaraus tarp kitų tautų atstovų. Vėliau gauchų tautos gitaros, juodaodžių ritmų sinkopės ir ispaniškos melodijos pagimdė *milongą*. Šis šokis kartu su saldžiomis ir sentimentaliomis

kubietiškos habaneros, šokamos jau nuo 1870 metų, melodijomis davė pradžią *Argentinos tango*. Jis yra tiek populiarus, kad šioje Pietų Amerikos šalyje kasmet gruodžio 11 yra švenčiama Tango diena.

Iš pradžių tango buvo vyrų šokis. Vyrai mokydavo vieni kitus praktikuodamiesi, vesdami partnerį. Iš čia atsirado ir labai ryškus vyro, kaip poros partnerio dominavimas, vedimas poroje. Po pirmojo Pasaulinio karo nualintoje Europoje palikę savo šeimas, uždarbiams į Pietų Ameriką pasitraukę vyrai ieškodavo laisvo elgesio moterų kompanijos po sunkios darbo savaitės. Pamažu šokimas tapo vyrų dvikova dėl tokių moterų. Sakoma, kad baruose dėl vienos moters konkuruodavo net 10-15 vyrų. Vėliau tango tapo vyro ir moters šokiu, bet labiau nei kiti šokiai išlaikęs vyro vedimą. Iki šių dienų tango yra išlaikęs dvikovos jėgą, charakterį ir žaidimo taisykles – vyras veda, moteris atliepia judesius. Šiame šokyje kiekvienas šokejas yra individualybė, nėra dviejų panašių šokėjų. Kitas tango bruožas yra tas, kad vyras niekuomet nešoka žengdamas atgal, kaip kad reikalavo tų laikų mandagumo ir rungtyniavimo tarp šokėjų taisyklės. Buenos Airio priemiesčiai garsėdavo ir nusikalstamų gaujų gatvių karais, todėl net ir baruose šokdami vyrai turėdavo būti budrūs; negalima buvo atsukti nugaros potencialiam priešui.

Tango istorija įrodo, kad šis šokis nepriklauso kokiam vienam tautai, vienai šaliai arba visuomenės sluoksniui. Tango buvo šokamas visų ir visur - gatvėse, smuklėse, šokių salėse, restoranuose. Vieni šoko su dideliu azartu, išreiškdami savo jausmus, kiti - labai santūriai, bet viena yra aišku - abejingų šiam šokiui nebuvo. M.Viečystas tango pavadino vienu didžiausių šokių pamišimu istorijoje. Jis lyg epidemija "nusiaubė" pasaulio šokių sales. Tangomanija plito: viskas, kas susiję su tango staiga tapo labai populiariu – gėrimai, rūbai (vyrų - smokingai, moterų - suknelės su iškirpte), šukuosenos, net salotos...

Į Europą tango pateko 1911 metais (pagal kitus duomenis - 1907 metais) kartu su Argentinos muzikiniu reviu. Paryžiuje tais metais Luizas Baio ir Lemeir de Vilars laimėjo pasaulio šokių čempionatą, šokdami tango. Šokis tapo populiarus. Ir istorija vėl pasikartojė - šis šokis, kaip valsas, buvo paskelbtas nepadorus, jį vadino net amoraliu. Paryžiaus arkivyskupas jį viešai pasmerkė, popiežius Pijus X paskelbė, kad šokis kenkia moralei. Ausrtrijos kaizeris uždraudė karininkams šokti tango vilkint uniformą, o Anglijos karalienė, pareiškė, kad ji nešoks "tai". Jungtinėse Amerikos Valstijose Niujorko miesto valdžia pasirūpino net specialiais leidimais barams, kuriuose buvo šokamas tango. Barus tikrindavo tango policija. Rusijos švietimo ministras savo įsaku uždraudė net kalbėti apie "labai paplitusį šokį, kurio pavadinimas tango". Spauldoje imta net svarstyti, ar nereikėtų tango išvis

uždrausti. Į šokio priešininkų gretas įsitraukė ir kai kurie gydytojai, tvirtinę, kad pernelyg energingų šokėjų laukia širdies smūgiai.

Bet, nepaisydamas nieko, 1910-1914 metais šokis pradėjo savo triumfo žygį po pasaulį - tais laikais joks populiarus dienraštis neapsieidavo be kasdienės žinutės apie tango; kompozitoriai (I.Albenizas, I.Stravinskis, P.Hindemitas ir kiti) sukūrė daugybę tango melodijų; akademijose buvo skaitomos specialios paskaitos.

1913 metais anglų šokių mokytoja Gleidis Beti Grocier knygoje "The Tango and How to Dance It" populiariai išdėstė šokio pagrindinius žingsnius, o 1922 metais Londone sušauktoje Tango Konferencijoje buvo apibrėžta šokio teorija ir technika. Konferencijoje trims šimtams šokių mokytojų iš Anglijos ir viso pasaulio buvo demonstruojamos kelios šokio versijos. Po diskusijų buvo nustatyta, kad 2/4 taktas priklauso ir tango, ir milongai - skirtumas yra tik ritme; tango tempas - 30 taktų per minutę; kojos laikomos tiesiai, o ne išverstai, kaip klasikinio šokio technikoje. Taip pat buvo nustatyta, kad pirmyn žengiama nuo kulno, o ne nuo piršto.

Po to laiko tango vystėsi labai sparčiai. Frankas ir Pegi Spenseriai tvirtina, kad šiuolaikinio, kokį mes pažįstame, tango tėvas yra žymus anglų šokių mokytojas Henris Žakas. Jis aprobavo tango teoriją ir šokio techniką, aprašė pagrindines figūras, naudojamas iki mūsų dienų.

Vienos valsas

Valsas (vok. "walzen" - suktis) atsirado labai seniai, tai yra daugelio kartų kūrinys. Šokių istorikų nuomone, jis atsirado iš pietų Vokietijos liaudies šokių, kurie buvo vadinami bendru pavadinimu *Deutsche* (kitur - *Teusche*). Jie buvo žinomi jau XIV amžiuje; kai kurie iš jų (pvz. *hoppaldei*) manoma, kad yra net iš XII amžiaus. Iš šių šokių išsivystė *rendleris*, o šis šokis yra laikomas valsų prototipu. Pasak kitų šaltinių, valsų priešistorija yra siejama su XIII amžiaus austrų minezingerio N. von Reuentelio kūryba.

Austrijoje įvairių maskaradų, kaukių balių, karnavalų metu buvo populiarūs liaudies šokiai, taip pat ir valsas. Tai buvo paprastų žmonių šokis. M.Viečystas pateikia tokį pavyzdį - Mocarto operoje "Donas Džiovanis" - baleto scenoje valsą šoka žemiausiojo visuomenės sluoksnio atstovai, viduriniojo - jau kontradansą, aukštuomenės šokis yra menuetas.

Anot vokiečių filologo J.H.Kampo, 1811 m. atsirado valsio pavadinimas. Ankstyviausiais jo pavyzdžiais laikomi tokie šokiai 1784 metais pastatytoje A.E.M.Gretrio operoje "Ričardas Liūtaširdis" ir 1786 metais Vienoje pastatytoje ispanų kompozitoriaus V.Martino y Solero operoje "Retas dalykas".

Valso istorija yra ne tik šio šokio, bet papročių istorija. Šokių istorikų nuomone, valsas padėjo laužyti įsisenėjusius klasinių skirtumų barjerus, būdingus tam metui. Dvarų šokiai jau nebetiko miestiečiams, o šokių salėse labiausiai pastebima, kaip kito papročiai, maneros, rūbai. Niekas nenorėjo vien tik stebėti šokančiuosius, kiekvienas galėjo prisijungti - šokti su kuo nori, nepaisydamas padėties ir rango. Valso, paprasto šokio, neberekėdavo taip ilgai mokytis, kaip prancūzų šokių su specialiais ceremonialais.

XIX amžiuje Europoje buvo dvi valsio rūšys - prancūziškasis ir vokiškasis. Prancūziškasis valsas buvo šokamas ant pirštų, šokių technikos pagrindas - penkios klasikinio (salonų) šokio pozicijos. Šiame šokyje buvo daug figūrų. Vienos valse svarbiausia buvo susikabinusios poros šokimas visa pėda, plokščiai. Šio šokio šokimo formos nuolat kito. Tai priklausė nuo įvairaus muzikos tempo ir nuo sąlygų, kurioms esant buvo šokama - vienaip šokta ant suplūktos žemės, kitaip - ant neobliuotų lentų, dar kitaip - ant slidaus parketo. Vienos valsą pirmiausiai pradėta šokti poilsio vietose - smuklėse, svečių namuose, parkuose. Vienos priemiesčio poilsio zonose. Čia žmonės susirinkdavo po darbų pailsėti. Jiems grodavo įvairios kapelos iš kelių muzikantų. Iš pradžių tai buvo paprastos liaudies melodijos. Viena seniausių valsio melodijų "Tu, brangusis Augustinai" (vok. "Ach, du lieber Augustin") įėjo į istoriją. Tą liudija paminklas Vienoje Marksui Augustinui (1643 - 1705), liaudies muzikai, dainos autoriui. Paminklas yra šalia vienos žymiausio restorano, pavadinto jo vardu.

Vėliau populiariosios šokių muzikos kapelos pradėjo groti didžiuosiuose Vienos restoranuose. Tokioje muzikos kapeloje pradėjo savo karjerą austrų kompozitoriai Jozefas Laneris ir Johanas Štrausas-vyresnysis, kurie valsą išstobulino kaip buitinį šokį. J.Laneris ir J.Štrausas-vyresnysis sukūrė šokio formą - vadinamąją "valsų grandinę" (vok. "Walzerkette"), sudaromą iš įžangos, penkių padalų (valsų) bei kodos.

Kaip ir kitų šokių, taip ir valsio istorija yra dvilypė - įėjęs į koncertinę, rimtąją muziką, valsas kartu liko ir pramoginis - buitinis šokis. Toks, kokį jį šiandien pažįstame, yra romantizmo virtuozų kūrybos padarinys. Tai - J.N.Hummelio "Šokiai Apolono salei" (1808 m.), C.M. von Veberio "Kvietimas šokiui"

(1819 m., H.Berliozos orkestruotas 1841 m.), F.Šuberto, R.Šumano, F.Šopeno, F.Listo, J.Bramso ir kitų autorių valsai.

“Vienos valsų karaliumi” tapo Johanas Štrausas-sūnus (1825-1899). Iš apie pusės tūkstančio muzikos kūrinių gražiausia kūrybos dalis - valsai. Jų yra 168. Daugelis iš jų tapo žinomi visame pasaulyje: “Vienos miško pasakos”, “Prie gražiojo žydrojo Dunojaus”, ir daugelis kitų. Galima sakyti, kad XIX amžiuje jau buvo šokama trijų ketvirčių taktu. Primityvų valstiečių šokį su posūkiomis pakeitė dvaruose puoselėtas kultūringas Vienos valsas. Jis galutinai įsitvirtino po Vienos Kongreso (1814-1815), kai susirinkę Europos kunigaikščiai ir politikai aptarė naują tvarką po Napoleono karų. Tai, kad valsas ir čia pelnė didelį pasisekimą, įrodo, jog žmonės ėmė naujai suvokti gyvenimą.

Bet “šokių karalius” nelengvai skynėsi kelią. Pasipylė protestai. Priežastis, dėl kurios virė aistros, šiandien atrodytų labai paprasta - šokėjai vieną ranką laikė ant partnerio juosmens. Sumažėjęs atstumas tarp šokėjų (anksčiau juos skyrė ištiesta ranka) kėlė siaubą puritonams. Valsas buvo pavadintas nemoralium, nes vyrai visų akivaizdoje viešai apkabindavo moteris. Žymūs to meto choreografai tvirtino, kad valsas neturi nieko bendra su šokiu; yra žinomi net anglų poeto lordo Bairono neigiami atsiliepimai apie valsą. Be įtakingų žmonių neigiamų nuomonių apie šį šokį būta net prasimanymų, gandų, girdi, šokant valsą, galima apsikrėsti džiova, net mirti.

Visa tai nesulaikė jo plitimo. Valsas vis populiarėjo. 1845 metais Vienoje buvo pastatyta didžiausia tais laikais šokių salė. Labai puošnioje patalpoje, kurios ilgis 180 ir plotis 40 metrų, vienu metu galėjo šokti daugiau nei penki tūkstančiai porų.

Fokstrotas

Apie fokstroto kilmę yra keletas versijų.

Pagal vieną tokią versiją, fokstrotą sukūrė aktorius amerikietis Haris Foksas, dirbęs *Ziegfield Follies* teatre. Niujorko teatrą pervadinus Kino namais, ant jo stogo pastatė labia didelę šokių aikštelę, kur ir vyko «Jardin Danse» pasirodymas. Jis 1913 metais, kitur minimi 1910 metais, atliko šokį risčia pagal *rag-time* ir *onestep* muziką. Naujas ir daugeliui dėl sinkopės (neapibrėžtos takto dalies pabrėžimo) svetimas ritmas sukėlė neįprastą muzikantų ir šokėjų susidomėjimą. Rag - tai klavišinė muzika su „perstumtu“ ritmu. Muzikantai kairiąja ranka žemu tonu grojo įprastą, tolygų *two beat* (kaskart pabrėžiamos dvi iš keturių takto dalių), dešinioji ranka groja sinkopę *off beat* (ritminiai akcentai tarp

mušimų). Regtaimo sinkopė atsirado iš afrikietiškojo svingo arba *off beat*, kai ritmas priešinamas ritmui. Muzikantai regtaimą grojo vis lėčiau ir lėčiau - taip atsirado fokstrotas.

Nematyti iki tol žingsniai buvo pavadinti "*Fok's Trot*". Dar kiti manė, kad šokio pavadinimas kilo iš angliško pasakymo "*fox trot*", reiškiančio lapės žingsnį.

Pagal dar vieną versiją, fokstrotą sukūrė žymus šokėjas ir baletmeisteris Oskaras Durykas, 1914 metais pakviestas į Londoną, kur mokė naujo šokio. Iš Anglijos į kitas Europos šalis fokstrotas išplito 1918 metais.

Kilus Pirmajam pasauliniam karui, tango ir bostonas, karaliavę šokių aikštelėse, buvo visiškai pamiršti. trumpam sugrįžę kariai noriai linksminosi šokių vakarėliuose, tai buvo populiariausia atsipalaidavimo forma. Dauguma šių vyrų buvo ką tik baigę mokyklą ir nemokėjo šokti. Jie neturėjo laiko išmokti painių valso ir tango elementų, tačiau juos sužavėjo nuostabi, linksma bei gyva fokstroto melodija ir paprasti šokio žingsniai. Taigi po kelių mėnesių fokstrotas išvijo iš šokių salių visus kitus šokius, išskyrus regį. Fokstrotas pradžioje buvo laisvas šokis, neturintis nusistovėjusių taisyklių.

Fokstrotas buvo šokamas labai įvairiai. Vieni manė, kad šokti galima labai paprastai - jie vaikščioti (o dažniau - bėgioti) pagal fokstroto muziką kaip kas mokėjo. Tai buvo pavadinta *go-as-you-please* (šok kaip tau patogiu) būdu. Taip šokių istorijoje fokstrotas pradėjo naują erą - netrukus išsivystė nauja šokių technika, besiremianti natūraliu kūno judesiu.

Filipas J.S. Ričardsonas tvirtino, kad fokstrotas buvo šokamas su lengvais pašokimais; turėjo lėtų ir greitų žingsnių. Paprasčiausias būdas šokti buvo 4 lėtus žingsnius ir 8 greitus žingsnius per 4 taktus. Paskutinis, aštuntas greitas žingsnis, matyt, buvo *lock step*'o prototipas, nes dešinė šokėjo koja buvo kryžiuojama už kairės. Pirmosios fokstroto melodijos pasibaigdavo staiga, šokėjai taip pat sustodavo staigiai. Tapo madingas vadinamasis muzikinis *break*. 1914 metais Amerikos šokių mokytojai pirmi pabandė susisteminti fokstrotą, bet jie labai nenutolo nuo tų laikų šokių praktikos. Toliau pažengė anglų šokių mokytojai. Jie įvedė šoninius šasė žingsnius ir apibrėžė tų žingsnių ritmą: lėtai, greitai, greitai. Vėliau buvo įvesti sukiniai su šasė žingsniais.

Iki 1924 metų fokstrotas buvo šokamas 30-32 taktų per minutę tempu. Vėliau šokių muzikos orkestrai fokstrotus pradėjo groti greičiau; įtakos turėjo populiarus tuo metu čarlstonas. Šokėjai prisitaikė prie naujo tempo. Fokstroto atmaina buvo pavadinta *quick-time foxtrot*.

Dabartinį kvikstepo (greito fokstroto) pavadinimą, šokio teoriją ir techniką 1924 metų rudenį apibendrino Florencė Purcelė. Po 1927-1929 metų kvikstepas, greitesnė fokstroto atmaina, visiškai įėjo į šokių pasaulį. Bet po poros metų šokėjai jau buvo išbandę įvairius šuoliukus, spyrius ir pasišokinėjimus. Ėmė kilti šioks toks nuobodulys, daugelis žingsnių buvo sulėtinti – atsirado noras daugiau “pailsėti” šokio metu. Kaip tik tuo metu buvo sukurta įžymioji “Po žvaigždėmis”, sužavėjusi absoliučiai visus.

Šokių čempionate, kuris įvyko Londono “Embassy Club” salėje 1921 m., Žosefina Bradlei ir G.K.Andersonas tapo fokstroto konkurso nugalėtojai. Jie pademonstravo visiškai naują šokį, kuris vėliau buvo pavadintas lėtu fokstroto.

Lėtam fokstroto įsitvirtinti padėjo *bliuzas*, kuris atsirado 1922 metais. Tais metais atsirado naujas šokimo būdas mažose ir labai perpildytose vietose - *crush-dancing* (šokis minioje). Perpildytose šokių salėse ir restoranuose šokti galima buvo tik beveik vietoje, sulenkiant ir ištiesiant kelius.

Didžiojoje 1929 metų konferencijoje buvo apibrėžtos lėto fokstroto pagrindinės figūros - plunksnos žingsnis, trižingsnis, dešininis ir kairinis sukiniai.

Fokstrotas yra vienas universaliausių šokių, nes jis gali būti šokamas lėtu, vidutiniu ir greitu tempu. Fokstrotus kūrė daugelis kompozitorių (P.Hindemitas ir kiti), yra daug populiarių melodijų džiazė (“Tea for two”, “Dinak” ir kt.).

1927 metai laikomi greitojo fokstroto (kvikstepo) atsiradimo metais.

Samba

Sambos, kaip ir daugelio Lotynų Amerikos šokių, šaknys yra iš Afrikos. Samba pradmenys yra iš natūralių afrikietiško ritmų, kurie Brazilijoje atsirado su vadinamąja “juodąja mėsa” – vergais iš Afrikos. XVI amžiuje portugalai, užkariavę Braziliją, įsivežė daugybę vergų iš Kongo ir Angolos. Savaime suprantama, kad jie atvyko su savo kultūra – dainomis ir šokiais, kurių pagrindas Afrikos būgnų kultūra. Šokių istorikai mini *emboladą*, *cataretę* ir *batuque*. Inkvizicija paskelbė šiuos šokius ypač nuodėmingais, žiūrint tų laikų akimis. Šokėjai šokdavo liesdamiesi bambomis vienas su kitu – tai ypač

kirtosi su visuotinai priimtomis moralės normomis. Embolada – šokis, kurio metu buvo vaizduojama karvė su rutuliais ant ragų. Dabar žodis Brazilijoje reškia “kvailas”. Batuque – šokis, kuris yra šokamas ratu, su pora centre. Su laiku susijungę šie šokiai pagimdė naują – atsirado šokis su siūbuojančiais kūno ir ypač klubų judesiais – *lundu*. Su laiku šokis tobulėjo – atsirado uždaroji padėtis poroje. Taip atsirado *zamba queca*. Toks pavadinimas yra užfiksuotas pirmą kartą 1885 metais, pristatant jį kaip “elegantišką brazilišką šokį” – sambą. Nėra žinoma tiksli termino kilmė, žinoma, kad “zamba” reiškia mulatą, juodaodžio ir brazilės sūnų. Pagal kitą versiją šokio pavadinimo kilęs iš portugalų veiksmazodžio “sambar”, kuris reiškia „šokti į ritmą“.

Netrukus samba susilieja su *maxixe* ir tokiu pavadinimu egzistuoja iki 1914 metų. 1923-1924 metais samba buvo šokama Paryžiuje, bet galutinai Europoje įsitvirtina tik po Antrojo pasaulinio karo.

Sambai yra charakteringi ritmiški klubų judesiai. Tai ją išskiria iš kitų Lotynų Amerikos šokių. Samba grojama naudojant ir tradicinius braziliskus muzikos instrumentus: tamborim, cabaca, reco-reco ir kitus. Sambos Nacionalinė diena Brazilijoje yra švenčiama gruodžio 2 dieną.

Egzistuoja daug sambos rūšių. Rio de Žaneiro sambos rūšis *cariosa* pasirodė Jungtinėje Karalystėje 1934 metais. JAV samba tapo labia populiari, kai žymi šokėja ir aktorė Carmen Miranda atliko šį šokį filmuodamasi įvairiuose filmuose. Rio de Žaneiro karnavaluose yra šokama samba *bajao* ir *marcha*. Samba labia lengvai transformuojasi ir įgyja naujų formų – atsiranda labia populiarių šokių – *lambada* arba *macarena*. Macarena, kurią atliko daininkai Antonio Romero ir Rafaelis Ruisa, tapo labai populiarus šokis. Daina išsilaikė Didžiosios Britanijos ir JAV muzikos topuose net 14 savaičių iš eilės. Šokio judesiai, pritaikyti dainai, taip paplito, kad jau galima buvo kalbėti apie visuotinę “makarenomaniją”, net JAV demokratai, iškėlę Bilą Klintoną kandidatų į JAV prezidentus, pašoko makareną. Rio de Žaneire vienos šventės metu makareną šoko daugiau nei 120 tūkstančių žmonių, o Ispanijoje Santa Coloma de Gramenet mieste – daugiau nei 400 tūkstančių žmonių. Šokių istorikai mano, jog populiarus makarena tapo todėl, kad šokyje susijungė naujasis flamenkas Flamenco Nuevo, rumba ir pop muzika. Toks nįprastas derinys nuskambėjo visiškai naujai – populiarumas buvo garantuotas.

Kuba gali didžiulis savo melodijomis ir ritmais. *Mambo* taip pat atsirado čia, pavadinimas kilo iš karo dievo vardo. Nuo senų laikų jam buvo šokama aukojant, siekiant palankumo.

Šokis ypač išpopuliarėjo po filmų "Mambo" su Antonio Banderasu ir "Purvini šokiai", kuriame pagrindinį vaidmenį suvaidino Patrikas Suezė. Mambo, apjungęs džiazą ir afrokubietiškus ritmus galutinai susiformavo po šių populiarių filmų sėkmės pasaulio kino ekranuose.

Mambo pradininkais yra laikomi Odilio Urfė ir aklas būgnininkas Arsenio Rodriges, kuris yra daugelio salsos melodijų autorius. Naujas muzikos stilius "Orquesta Arcanos" ansamblyje grojusių muzikantų buvo pristatytas 1938 metais ir pavadintas mambo. Šokėjai šiek tiek vėliau pastebėjo naują muzikos stilių ir pritaikė jam judesius, sukūrė tinkamas figūras. Bet aukštuomenei jos nepatiko, net buvo pavadintas "purvinu šokiu", nes buvo iš pradžių jau šokamas judinant ratu klubus. Šokis labai populiarėjo, nes yra paprastas ir galima išmokti labai greitai. Labiausiai mambo išgarsino Kubos kompozitorius Damaso Peres, kuris buvo pavadintas "mambo – karaliumi".

Čia-čia-čia

Šokių istorikų teigimu, čia-čia-čia šokis yra dar per jaunas, kad galima būtų kalbėti apie jo istoriją ir tradicijas. Čia-čia-čia ritmai ir melodijos pasirodė Jungtinėse Amerikos Valstijose penkiasdešimtaisiais metais.

Kaip atsirado čia-čia-čia, pasakyti yra sunku. Egzistuoja keletas šokio kilmės versijų. Pagal vieną iš jų, šokio pavadinimas kildinamas iš augalo, kurio stiebeliai vadinami čia-čia. Iš jų darydavo paprasčiausius muzikos instrumentus – ritmo barškučius. Kita teorija sieja šokį su kubietišku šokiu *guarača*, tariamai iš pradžių tai buvo *mambo* su *guero* ritmu. Jis buvo išgaunamas specialiu instrumentu, pagamintu iš džiovinto moliūgo, mušant jį specialiai išdrožtais pagaliukais. Bet labiausiai tikėtina šokio kilmės versija yra tai, kad jis atsirado pagal sąskambį su šokėjų žingsniais. Kubietis Enrikas Džorinas 1953 metais sukūrė šokį, kai jis improvizavo pagal *maracas* muziką kojomis ištrepsėdamas ritmą čiažčiažčia. Didžiausio populiarumo šokis susilaukė po muzikinių spektaklių Niujorko "Paladiumo" teatre Brodvėjuje.

1953 metais buvo aprobuota šio šokio technika ir teorija. 1961 metais per pasaulio šokių čempionatą Londono "Hammersmith-Palais" šis šokis jau buvo varžybų programoje, iki to laiko čia-čia-čia buvo laikomas mados šokiu.

Penkiasdešimtųjų metų pradžioje JAV ir Europoje pasirodė naujas muzikinis stilius, kuriam įtakos turėjo džiazas, svingas ir akcentuotas *off beat* mušimas. Buvo akcentuojami visi keturi kiekvieno takto mušimai, labiausiai - antras ir ketvirtas. Atsirado taip pat charakteringas mušimas, kuris vėliau tapo čia-čia-čia šokio pagrindu.

F.Rustas viename iš straipsnių "*Ballroom Dancing Times*" teigė, kad afrokubietiškosios muzikos ir amerikietiškojo džiazas kombinacija pagimdė naują muzikos stilių - *mambo*. Šis muzikos stilius labai vystėsi, netrukus jau buvo skiriamos trys ritmo rūšys: *single*, *double* ir *triple*. *Triple mambo* muzikiniams akcentams kubiečiai šokėjai pritaikė žingsnius - tai buvo naujo - čia-čia-čia - šokio pagrindas.

Plačiau apie *mambo* rašė Tomas Basas. Jis pateikė keletą šio žodžio reikšmių. Manoma, kad pavadinimas atsirado iš vienos Afrikos kalbų - bantu - žodžio "diambu". Šio žodžio daugiskaitos forma yra "mambu". Ispanų kalboje šis žodis buvo pakeistas, jis buvo tariamas "mambo" ir reiškė "aptarimas, pokalbis".

Mambo yra vienas pirmųjų Lotynų Amerikos šokių. Pasiklausius tikrosios afrokubietiškosios mambos, susidaro pirmasis įspūdis, kad kiekvienas instrumentas groja atkirai. Iš tikrųjų, yra tam tikra tvarka ir griežti ritminiai principai. Džiazas festivaliuose tokią muziką groję kubiečiai užkariaudavo gerbėjų simpatijas; ši muzika buvo pavadinta "mambo".

Buvo pabandyta išreikšti neįprastas sinkopes šokyje. Pirmasis kiekvieno takto ketvirtis buvo atliekamas greitai, antrasis mušimas buvo labai akcentuotas.

1944 metais pasirodžiusi kubiečių orkestro, kuriam vadovavo Anselmas Sakasas, plokštelė "Mambo" turėjo milžinišką pasisekimą. Vėliau A.Sakasas patobulino vadinamąjį 8-ių taktų pasažą ir tai buvo pavadinta "mambo ritmu".

Senajo mambo charakteringas požymis buvo įvairių ritmų persipinimas; tai tapo ir šiuolaikinio mambo pagrindu. Geografiškai Kuba yra artima su JAV pietine dalimi, todėl suprantama, kad amerikietiškojo džiazas ritmas turėjo įtakos vadinamajam afrikietiškam Lotynų Amerikos ritmui. Bet afrikietiškas ritminis ritualinis elementas liko dominuoti; pati muzika tapo garsesnė ir greitesnė.

Europiečių orkestrai taip pat stengėsi groti mambo, bet jiems nesisekė. Suprantama, tai yra kitos kultūros muzika ir šokis. Todėl buvo supaprastinta atlikimo technika, pateikta daugiau įvairių žingsnių ir figūrų, kurios leido greičiau judėti.

1988 metais filmo "Dirty Dancing" dėka mambo Europoje vėl tapo labai populiarus. Mambo šokyje per "4.1" šokamas lėtas žingsnis, čia-čia-čia - trys žingsniai, trys judesiai, todėl kad galima būtų šokti šį šokį, buvo sulėtintas tempas nuo 42-50 taktų per minutę iki 32.

Rumba

Rumbą, kaip ir kitus Lotynų Amerikos šokius, įtakojo pirmųjų Afrikos belaisvių, kurie daugiau kaip prieš 400 metų pateko į Kubą. Jų ritmai, dainos ir šokiai, savaime suprantama, pasklido labai plačiai. Atskiros rumbos formos buvo žinomos jau iš XVIII amžiaus. Daug rumbos šokio formų Kuboje išsivystė Havanoje, Matanzase ir cukrašvendrių plantacijose. Charakteringa šiam atviram porų šokiui su iš dalies komplikuotomis šokių figūromis yra iš afrikietiškų šokių atgal einančių klubų ir dubens judėjimo formos.

Pasak įvairių šaltinių, rumbos pavadinimas atsirado 1807 metais iš rumbos muzikos ansamblių pavadinimo; jie buvo vadinami "Rumboso Orquesta". Šie ansambliai buvo ypač populiarūs Kubos jaunuolių vestuvėse. Jų šokis dažnai išreikšdavo ne ką kitą, o geidulingą dviejų įsimylėjusių kūnų šokį.

Kuboje labiausiai paplitusios rumbos formos yra *gueguanco*, *yambu* ir *columbia*. Yambu yra seniausias rumbos variantas paplitęs. Columbia, kitur vadinamą kaimietišką rumbą šoka daugiausiai vyrai. Miestietiška gueguanco šiandien yra labiausiai mėgstama. Tai yra erotiniais, kartkartėmis grotestiškais judesiais pasižymintis šokis. Daugelis rumbos elementų turėjo didelę įtaką kitiems šokiams: *guaracha*, *carioca*, *beguine*, *conga*, *mambo*, *čia-čia-čia*.

Iš Niujorko apie 1930 (kitais duomenimis 1927-29 metais) metus stilizuota ir komercializuota forma rumba atsirado Europoje. Paryžiuje ji buvo pademonstruota grupės šokėjų kubiečių, kuriems akompanavo originalios kubietiškos muzikos orkestras, vadovaujamas Dono Bareto. Tais laikais tai buvo per daug egzotiškas šokis, todėl jis netapo populiarus. Vokietijoje nacionalsocialistai net buvo uždraudę rumbą, kaip išsigimusią muziką, bet kitose šalyse ji buvo šokama. Tuo metu ji perėmė įvairias džiazos muzikos formas.

Apie trisdešimtuosius metus rumba pasiekė ir Londoną. Čia tuo metu dirbo geras Dono Aspiazo vadovaujamas kubietiškos muzikos orkestras. Bet ir Londone rumba buvo priimta šaltai.

M.Viečystas aprašo, kad tokios, kaip mes šiandien pažįstame rumbos atsiradimu, mes turime būti dėkingi šokių mokytojui Pierui Lafitė. Jis jau 1934 m. specializuotoje literatūroje apie Lotynų Amerikos šokius tvirtino, kad yra keletas rumbos šokimo variantų. Literatūroje minimos anglų choreografų aprašyta kubietiška rumba (*CubanStyle*), kitaip vadinama MamboBolero, ir prancūzų choreografų pasiūlytas lėtas kubietiškas bolero (*SquareStyle*), kitaip vadinamas RumbaBolero. 1947 metais P.Lafitė aprašė kubietišką rumbą, kuri Kuboje gavo "Sistema Cubano" pavadinimą.

Vėliau kilo net vadinamasis "rumbos karas". 1956-58 ir 1961-63 metais ir anglai, ir prancūzai norėjo, kad visuotinai priimtas būtų būtent jų parengtas variantas. Kivirčas pasibaigė, kai visuotinai priimtas buvo kubietiškos rumbos variantas, atliekamas šokių varžybų metu nuo 1964 metų. Kubietiškas bolero (*SquareStyle*) – kvadratinė rumba - nuo 1963 metų yra įtraukta į pasaulinę šokių programą ir siūloma šokti kaip laisvalaikio šokis.

Džaivas

Šokių istorikai vienu balsu teigia, kad mūsų šimtmečio pradžioje pasirodė pirmieji vadinamosios šokių revoliucijos daigai. Ją pradėjo jaunoji šokėjų karta, kuriai buvo nepriimtinas šokimas, besiremiantis klasikinio šokio pagrindais. 1910 metų šokis daugiausiai buvo tik sezoninių aukštuomenės karnavalų dalis.

Tais metais pajūrio kurortuose pasirodė *one step* ir *two step*, kurie į Europą pateko iš JAV šiaurės. *Two step* pagrindas buvo šasė žingsniai, šokami įvairiomis kryptimis, o *one step* buvo šokamas vadinamaisiais pasivaikščiojimo žingsniais. Būtent šis šokis pradėjo naują šokimo stilių - *go as you please* "šok, kaip tau patogiu".

Kartu su nauju šokių stiliumi keitėsi ir šokių muzika. Amžių sandūroje atsiranda *ragtime* (sutrumpintai - *rag*) muzika, atliekama fortepionu. Muzikos istorikai teigia, kad iš šios fortepiono muzikos atsirado džiazas. Žymiausias šios muzikos kompozitorius buvo Skotas Žoplinas. Tokie kompozitoriai, kaip I.Berlinas, C.Porteris, G.Geršvinas jau kuria muziką su naujais ritmais.

P.J.S.Ričardsonas savo knygoje "A History of English Ballroom Dancing" rašė, kad ilgą laiką džiazo terminu buvo vadinami naujieji šokiai, norint juos atskirti nuo ankstesniųjų. Daugelis orkestrų grodavo muziką šokiams džiazo stiliumi; dažniausiai - kaip mokėdavo, kiekvienas muzikantas sau. Polas Vaitmanas, pirmasis iš džiazo orkestrų vadovų pareikalavo iš savo muzikantų groti pagal partitūrą. Džiazo šokius grojo ir Hermano Darevskio, Džeko Hiltono orkestrai; vėliau šie šokiai buvo pavadinti ritminiais šokiais.

1937 metais atsiranda dar viena džiazo šokių atmaina - *swing*. Tuoj po jo - *jitterbug*. Jungtinėse valstijose jauni Harlemo šokėjai šoko pakeldami savo partneres aukštai į viršų, permesdami jas per pečius, klubus ir pan. Londone toks šokimo būdas sukėlė ir šoką, ir susižavėjimą, ypač tai patiko jaunimui.

Anglų šokių mokytojai - V.Silvestras, A.Mūras ir kiti pritaikė tokį šokimą šokių salėms. Jie paliko labai patinkantį visiems šio šokio ritmą, bet pašalino visas akrobatines figūras, labai nebūdingas vadinamiesiems salonų šokiams. 1944 metais Viktoras Silvestras aprašė šį šokį savo knygoje "This is Jive".

Po antrojo pasaulinio karo, apie 1946 metus, pasirodė naujas džiazo muzikos ritmas - *boogie-woogie*, bet ir šis šokis buvo šokamas, kaip džaivas. Apie 1954 metus atsiranda nauja šio šokio atmaina - *be-bop*.

Tolesnis džiaivo etapas yra *rock and roll*. Taip teigė Leonardas Skriveneris savo knygoje "The Complete Ballroom Dancer", išleistoje 1957 metais. Tokiai šokio formai atsirasti didelę įtaką turėjo 1956 metų filmas "Rock Around the Clock"; 1955-56 metais šokį ypač išpopuliarino rokenrolo karaliai - Bilas Heilis ir jo ansamblis "Kometos" bei Elvis Preslis. Koncertų metu paprastai scenoje šokdavo profesionalių šokėjų pora. Partneris sugebėdavo perversti merginą per galvą ar juosmenį, o jai, savo ruožtu, pavykdavo atlaikyti jį užšokusį ant pečių. Temperamentinga, sinkopuota ir tranki muzika lyg užgoždavo klausytojų ir žiūrovų drovumą bei varžymąsi, ir priversdavo leistis į šokio transą. Jungtinių Valstijų Klivlendo miesto radijo laidų vedėjas A.Fridas pavadino šį šokį rokenrolu (*rock and roll* - kratykis ir sukis). Bet jis nelengvai skynėsi sau kelią, pasipylė protestai ir grasinimai. Pavyzdžiui, 1957 metais italų laikraštis "Kariera de la Sera" rašė: "Prasideda spektaklis. Vyrukas grimasos iškreiptu veidu, patvirtinančiu nuomonę, kad žmogus kilo iš beždžionės, pavarde Čelentano, pradeda šaukti į mikrofoną "rok, rok, rok". Visa salė jam atsako tuo pačiu."

Po rokenrolo bangos jaunimas susižavėjo nauja šokio atmaina - *twist*. Šį šokį galima buvo šokti vienam, dviem arba grupe - tai buvo nauja mada, galima buvo nieiškoti partnerio.

Legendos apie šokius: raganų šokiai

Vienas iš būdingiausių tautosakos mistinių, antgamtinių būtybių yra ragana. Dažnose sakmėse ir pasakose raganos bei laumės kenkiančios žmonėms - atimančios karvių pieną, susargdinančios žmones, nemačiomis avis nukerpančios, o vakare pasivertusios gyvuliais, skrendančios ant šluotos į bendrus susirinkimus ant kalno ir ten šokančios su velniais.

Toks, apipintas padavimų, lietuvių tautosakoje yra Šatrijos kalnas prie Luokės miestelio. Jau nuo II a. p. m. e. iki beveik XII a. jis buvo naudojamas kaip piliakalnis, vėliau - kaip kulto vieta. M.Valančius rašė, kad dar XVI a. lietuviai rinkdavęsi ant Šatrijos kalno pagoniškomis apeigoms.

Brokenas, aukščiausias iš Harco kalnų Rytų Vokietijoje, arba populiariai vadinamas Bloksbergu yra gausių vokiečių liaudies padavimų veiksmo vieta. Čia esą rinkdavusios ir šokdavusios raganos. Italai turi savo Paderno kalną, lenkai - Lysą Gurą, kuri VIII-X a. buvo žymiausia pagoniško kulto vieta. Tokie įvairiose tautose iki šių dienų išlikę padavimai, susiję su atskiromis vietovėmis, paliudija liaudies tikėjimą naktiniais suėjimais ir šokiais.

Liudijimą apie raganų šokius pateikia ir XVII a. gyvenęs jėzuitas Martinas del'Rio. Savo knygoje raganas ir burtininkes pateikia visą ankstesnių amžių demonologiją (etnografijos ir religijotyros sritis, aprašanti ir tirianti antgamtines būtybes). Jis aprašo raganų nakties šventes, vadindamas jas sabato vardu. Tai būdavusi velnio apeigų dalis, jos vykdavusios toli nuo žmonių gyvenamosios vietos, naktimis, dalyvaujant pačiam Velnui-Belzebubui. Velnio mišių metu raganos staugdamos ir lodamos šokdavusios. Žodis sabatas, kilęs iš hebrajų kalbos schabbat (shabat) "nutraukti", "nurimti", reiškia laisvą dieną. Tai yra septinta žydų savaitės diena nuo penktadienio vakaro iki šeštadienio vakaro, skirta švęsti pasaulio sukūrimo atminimą ir žydų išlaisvinimą Egipte.

Iš kur kilo padavimai ir legendos apie raganų šokius? Savame suprantama, kad kiekviename, nors ir fantastiškiausiame pasakojime yra kruopelytė tiesos.

Šokiai pagoniškoje apeigoje turėjo svarbų vaidmenį. Jie buvo susieti su religiniu kultu. Su krikščionybės atsiradimu šokis įėjo ir į bažnytinę liturgiką. Bet labai paplitusiam viduramžiais visuotiniam pamišimui šokant šventoriuose bei kapinėse ir šokių orgijų charakteriui buvo paskelbtas karas. Legendomis apie sabato naktis norėta atitraukti tikinčiuosius nuo šokių žaidimų.

Legendoms apie sabato naktų raganų šokius atsirasti pagrindo turėjo įvairių viduramžių religinių sektų atliekamos religinės apeigos. Bijantis visagalės tais laikais inkvizicijos rankos šios apeigos buvo atliekamos naktį, dažnai žmonių negyvenamose vietovėse. Sabatas ir sabato naktis tapo paslaptinių apeigų sinonimu, kuriame dalyvauja eretikai, garbindami velnią ir blogio jėgas. "Juodųjų" mišių metu raganos šoko su velniais; dažnai tie šokiai pereidavo į orgijas. Fantastiškiausių žinių platinimas apie raganas, jų gyvenimą turėjo atitraukti tikinčiuosius nuo minčių, svetimų tikėjimui.

Tikėtina taip pat, kad tai yra tradicija, siekianti senovės graikų ir romėnų laikus. Įvairios šventės - garbinant Dionizą, vaisingumo dievą; Bachą, vyno dievą - vykdavo su procesijomis, su įvairiais (ir nepadoriais) pasilinksminimais, su šokiais. Ryšys su gamtos stichija - veiksmas vykdavo gatvėje, laisvoje aplinkoje, nes čia žmogus jautėsi laisvai (juolab paveiktas alkoholio) - pirmųjų krikščionių buvo traktuojamas kaip ryšys su blogio jėgomis. Be to, šiose šventėse kulto objektas buvo ožys. Daugelyje legendų apie raganų šventes Belzebubas yra ožio pavidalo. Istorikai teigia, kad sabatas, kaip šventė nebuvo svetimas romėnams (vadinamas "sabbatum"), pagal Marcijalą "sabbatariae" (t.y. sabato prisilaikytojai) - žydai. Be to, žydų sabato šventimas mažame šeimos rate galėjo romėnams atrodyti kaip apgaubtas paslapties ritualas.

Legendoms atsirasti padėjo ir faktai apie viduramžių moteris, kurių profesija buvo burtininkavimas. Savo burtams ir užkalbėjimams sustiprinti jos naudodavo įvairius pačių pasigamintus vaistus, dažniausiai iš įvairių narkotinių medžiagų. Tais vaistais gydydavo visus, besikreipiančius pagalbos. Žmonių, kurie narkotikų paveikti sapnuose ar savo vizijose patyrė neapsakomo lengvumo jausmą, keliavo į įvairias vietas (ir į stebuklingus suėjimus ant kalno), pasakojimai taip pat sudarė pasakojimų apie raganas ir velnius branduolius.

Jau nuo viduramžių yra žinomi pasakojimai apie didžiuosius burtininkų suėjimus, kurie vykdavę pavasarį. Vokietijoje yra žinoma Šv.Valpurgijos, moterų benediktinių vienuolyno Heidenheime vyresniosios, mirusios VIII a., naktis. Ji tapo tikinčiųjų prieš burtininkų praktikas patrone. Gegužės 1 d., šios patronės šventės dieną, buvo šventinamos įvairios augalų varpos, buteliukai su aliejais, turėdavę saugoti nuo mestų burtų, nes raganos sulėkdavusios šią naktį ant kalno svarbiausiam metų suėjimui. Tuo pat metu, nuo balandžio 30 iki gegužės 2 dienos buvo paprotys švęsti pavasario šventę, kurios metu buvo šokama. Taip Vokietijoje atsirado legenda apie raganų sabatus Šv.Valpurgijos naktį. Legendos apie raganų šokius labiausiai išplitusios Vokietijoje, todėl istorikai daro prielaidą, kad iš čia jos išplito į įvairias tautas.

Legendos apie šokius: Dance Macabre

Yra dar vienas legendinis šokis - *Dance Macabre* arba Mirties šokis.

Pasak prancūzų liaudies padavimų, seniai gyvenęs doras pilietis ponas Makabrė, kuris negalėdavęs pakęsti visuotinio pasileidimo ir ištvirkavimo, taip dažno viduramžiais Paryžiaus gatvėse. Būdamas asketiškai nusiteikęs, jis ilgai ieškojęs būdų, kaip nubausti tas bedieviškas minias. Kadangi gatvių orgijos vykdavusios su šokiais, jis nutaręs žmones mokyti šokių. Pasinaudojęs savo burtininko gabumais, šokį paversdavęs bausme. Visur, kur pamatydavęs minias ištvirkėlių, ten duodavęs ženklą lazdele ir priversdavęs šokti be sustojimo. Tie šokiai pasibaigdavę šokėjų mirtimi. Ponas Makabrė greitai tapęs siaubu ir Paryžiuje, ir apylinkės miestuose bei miesteliuose. Jis atsirasdavęs staiga, iš už namo kampo, ir visur tos linksmybės pasibaigdavusios mirtimi. Ir po savo mirties jis dažnai vaidendavęsis ir bausdavęs, plakdamas rykštele merginas, kurios apsinuogindavusios ir šokdavusios iki mirties.

Legendos apie poną Makabrė pagrindas yra šokis, šokamas taip ilgai, kad baigiasi mirtimi. Ponas Makabrė, priverčiantis minią šokti ir jai diriguojantis šio šokio metu, yra mirties personifikacija.

Legendinis ponas Makabrė rankoje turi rykštę, kuria plaka ir ragina šokančiuosius. Manoma, kad taip į legendą pateko XIII-XV a. pab. flagelantų - religinių fanatikų asketų, propagavusių viešą plakimąsi, atributas. Nuo 1260 metų miestų gatvėmis traukdavo apsinuoginusių iki pusės vyrų ir moterų procesijos su vėliavomis ir kryžiais, kurios plakdavosi net iki kraujo. Jos siekdavo viešo nuodėmių atleidimo. Tokių psichozės užvaldytų procesijų Italijos, Vokietijos, Prancūzijos gatvėse ypač padaugėjo apie 1348 metus po maro epidemijos, atėjusios iš Rytų. Istorikai kalba net apie tam tikrus šokius, šokamus tų eitynių metu. Bet procesijų ėjimą, periodiškumą, plakančių rykštėmis apnuogintus pečius, judesius vargu ar galima vadinti šokiu, nors šokio elementų - nevalingų, tačiau ritminių pečių judesiu, įvairių pašokimų ir pan. - čia galėjo būti. J.Gluzinskio minėta flagelomanija (seksualinės psichologijos terminas - prievartos reiškinys, skatinantis geidulingumą) paakindavo šias procesijas pasibaigti visuotine orgija. Todėl flagelantų judėjimas jau XV a. pab. buvo uždraustas; jie paskelbti eretikais ir buvo persekiojami.

Italai pono Makabrė prototipu laiko Šv.Makarą, vieną iš krikščioniškojo Egipto atsiskyrėlių. Pagal XIV a. legendą, jis įspėja tris karalius, jojančius su meilužėmis į medžioklę, apie artėjančią mirtį. Šv.Makaras ranka jiems parodo tris karstus, kuriuos turėtų peršokti jų žirgai. Šalia - minia žmonių, joje - popiežiai,

karaliai, kardinolai; virš jų visų - Mirtis juodais rūbais su dalgiu rankoje. Šios legendos iliustracija yra ant žymiausių kapinių Kampozanto sienos (ital. "šventas laukas"), šalia Pizos katedros. Ant sienos yra nutapytų freskų, tarp kurių randame ir F.Trainio freską "Mirties triumfas".

Labai viduramžiais paplitęs visuotinis pamišimas šokant, ypač šventoriuose, ant kapų, bažnyčios negalėjo būti toleruojamas dėl įvairių piktnaudžiavimų, išsišokimų, ištvirkavimų. Legendai apie mirties šokį atsirasti taip pat padėjo ir šokėjų, šokančių ant kapų, vizija.

Dance Macabre literatūroje yra minimas jau nuo 1376 metų, o dailės kūriniuose - nuo 1423 metų. Išlikusiose senose graviūrose yra vaizduojami tokie šokiai. Marijos bažnyčios Liubeke koplyčioje yra paveikslas, vaizduojantis šokių ratelį, kuriame yra 24 žmonės. Tarp jų yra popiežius, kaizeris, karalius, kardinolas, kunigas, vienuolis, valstietis, merga, kūdikis - visų visuomenės sluoksnių atstovai. Kas trečias šiame ratelyje - šokantys griaučiai; visi lėtai juda ratu, o vadovauja Mirtis, grojanti fleita. Kitas panašus paveikslas - XVIII a. lenkų dailininko F.Lešetyckio - yra Krokuvoje, Bernardinų bažnyčioje, kuri yra Vavelio papėdėje. Jis kabo kairėje navoje.

Mirties alegorizacijos tema atsirado viduramžių literatūroje. Ji paskatino dailininkus vaizduoti mirtį savo kūriniuose. Šių literatūros ir dailės kūrinių tikslas buvo pažadinti nusidėjėlių atgailą dėl savo nusižengimų ir nusikaltimų. Savime suprantama, labiau atgailauta, pamačius visus pragaro baisumus ir mirties galią. Žinomos šia tema viduramžių misterijų scenos. Amžininkų aprašytas XIV a. pasirodymas Paryžiaus Nekaltųjų bažnyčioje (Aux Innocents). Įvairiems visuomenės sluoksniams atstovaujantys 24 asmenys eiliuotais dialogais kalbėjosi su Mirtimi ir šoko. Panašus 24 asmenų šokis, kurio lotyniškas pavadinimas "chorea Machabeorum" buvo atliktas Prancūzijos pranciškonų iškilmių metu 1453 metais. Yra žinoma, kad Olandijoje jau 1449 metais yra atliktas šokis tokiu pavadinimu. Jį Burgundijos hercogui Filipui Gerajam atliko žymus dailininkas Nikozė de Kambrai su palydovais. J.Gluzinskio teigimu, yra galimybė, kad iš šio pavadinimo taip pat galėjo kilti *dance macabre*, bet M.Bionas tai vertina skeptiškai.

Žinomas ir kitas mirties šokis, išplitęs XV - XVI a. Vokietijoje, Vengrijoje ir Čekijoje. M.Bionas kildina jį iš slavų. Vadinamasis Renesanso *umrlec* buvo šokamas taip: vyras apsimesdavęs miręs, o apie jį, gulintį ant grindų, šokdavusios ratu merginos. Tuo metu choras dainuodavęs mirties dainą. Šokio pabaigoje visos merginos iš eilės bučiuodavusios vyrą, po paskutinio bučinio jis atgydavęs. Šokis pasibaigdavęs džiaugsmingu rateliu. Vokiečių šokių teoretiko Rochholco manymu, vokiečių vaikų pamėgtas žaidimas "Kas bijo juodo vyro?" yra kilęs iš senojo mirties šokio.

Iš šių pavyzdžių matyti, kaip vystėsi *Dance Macabre*. Viduramžiais mirties šokio pagrindas buvo juoda Mirtis, o Atgimimo laikų estetikos prioritetas - Gyvenimas, įprasminamas žmonių bučinyje.

Salsa

Salsa – šokis, gimęs Kuboje apie 1930 metus - kai kurie šaltinių duomenimis panašus šokis egzistavo jau XIX a. pradžioje - iš ispanų, afrikiečių bei indėnų muzikos ir šokio mišinio. Vėliau šis šokis išpopuliarėjo ir Šiaurės Amerikoje, kur gimė labai daug skirtingų salsos stilių. 1920 m. salsos muzikos ir šokio stiliai vystėsi tuopat metu, kuomet Kuboje susivienijo įvairūs muzikos stiliai („Mambo“, „African“ ir „Son Montuno“) Kuboje jau buvo įvairių kitų lotyniškų šokių: tango, mambo, flamenko ir kt.. Radijo stotis „Fania“ pavadino naują garsą „*padažu*“ ir pradėjo ją populiarinti. Garsūs muzikantai, tokie kaip Tito Puente ir Dizzie Gillespie, naujus muzikos ritmus pradėjo įtraukti į savo dainų rinkinius.

Kubietiška salsa - (angl. Cuban Salsa, isp. Salsa Cubana) - yra lengviausiai pritaikomas salsos šokimo būdas, esantis arčiausiai salsos šaknų ir, manoma, jos pirmtako, šokio "son". Nereikalaujantis ypatingų sąlygų, šis salsos šokimo būdas leido šokėjams mėgautis šokiu bet kurioje erdvėje: ar tai būtų didelė aikštelė, ar mažas kambarys, skersgatvis ar sausakimšas naktinis klubas. Salsa yra spontaniška ir paremta improvizacija, kad lengva akis pamesti, beieškant kažkokios sistemos, bet taip atrodo tik iš pirmo žvilgsnio...

Naudota literatūra:

Boehn M. Der Tanz.- Berlin, 1925

Caregradskaja T. Na tancploščadke... tri veka nazad.- Maskva, 1991

Czerwinski A. Geshichte der Tanzkunst bei den cultivirten Volkern von den ersten Anfaengen bis aus die gegenwaertige Zeit.- Leipzig,1984

Gluzinski J. Taniec i zwyczaj taneczny.- Lwow-Warszawa-Krakow,19—

Sauka D. Lietuvių tautosaka.- 1982

Wieczysty M. Tan'czyc' może każdy.- Krako'w, 1986

Nuorodos internete:

<https://straipsniai.lt/kultura/sokiu-istorija/> (prieiga per internetą 2021-12-11)

<https://www.vle.lt/straipsnis/pramoginiai-sokiai/> (prieiga per internetą 2021-12-11)

<https://www.vle.lt/straipsnis/klasikinis-sokis/> (prieiga per internetą 2021-12-11)

<https://www.vle.lt/straipsnis/siuolaikinis-sokis/> (prieiga per internetą 2021-12-11)

http://www.ltvirtove.lt/ar_zinai.php?lt=sokis_salsa ((prieiga per internetą 2021-10-12)

<https://study.com/academy/lesson/salsa-dance-origin-history-steps.html#lesson>

(prieiga per internetą 2021-12-11)